

Landmandens syn på ejendom, bedriften og dens fremtid

Der er tæt sammenhæng mellem, hvordan landbrugsejendommen opfattes, hvilken 'landskabspraksis' landmanden har, og hvordan han ser på fremtiden.

Professor Jørgen Primdahl
Københavns Universitet
Skov & Landskab
jpr@life.ku.dk

Normalt opfatter vi landmanden som lederen af en landbrugsbedrift. En person som ejer en landbrugsejendom, og som driver en virksomhed, der først og fremmest handler om produktion af fødevarer. Landmanden producerer i et tæt samspil med naturen og naturens processer, og gennem sin produktion bidrager han eller hun (for nemheds skyld, 'han' i det følgende) til samfundsøkonomien og påvirker eller opretholder landskabet. På alle de nævnte områder er landmanden noget særligt sammenlignet med de fleste. Han tilhører den samfundsgruppe, som i særklasse arbejder i det tætteste samspil med naturen, hans arbejde har relativt set stor betydning for samfundsøkonomien, og han er uden sammenligning den, der sætter sit største præg på det åbne lands kulturlandskaber. Og netop fordi landmanden har disse roller, er han tæt koblet det øvrige samfund – han får landbrugsstøtte, han bliver reguleret gennem lovgivningen, og hans produktion og

produkter er genstand for en løbende debat om det hele.

På den baggrund kan det være interessant at se nærmere på, hvordan landmanden selv opfatter og forvalter sin landbrugsejendom og sit landskab, herunder ser på fremtiden. Dette gøres med eksempler fra forskellige undersøgelser, vi på Skov & Landskab har været involveret i de senere år, men først et kort rids af hovedtrækkene i efterkrigstidens udvikling.

Ser vi på selve landbrugsproduktionen, har især fire tendenser præget udviklingen, nemlig specialisering, koncentreret mekanisering og intensivering. Disse tendenser er forløbet hurtigt fra sidst i 1960'erne og de følgende årtier. Fra 1967 til 1982 faldt andelen af landbrugsdrifter med såkaldte blandede familiebrug (det vil sige bedrifter med både svin og kvæg) fra mere end 72% til lidt over 25%, ligesom antallet af bedrifter blev reduceret med 30% i denne periode. Mekaniseringen af produktionen tager fart fra 1950'erne,

først med indførsel af traktorer på de fleste brug, dernæst fra 1960'erne med mejetærskere og endelig fra 1970'ernes med investeringer gylleanlæg og vækst i kunstvandingen. Også i forbruget af næringsstoffer sker der en voldsom vækst (især af N) fra krigen og frem til midten af 1980'erne med store negative konsekvenser for vandmiljøet. Ser vi på landskabets indhold af elementer udenfor omdrift (skov, vildtplantninger, hegn, vedvarende græsarealer, vandhuller, åbne grøfter m.fl.) falder denne andel overalt i Østdanmark frem til omkring 1990. For de mere marginale jorder i Vestjylland er billedet mere broget, bl.a. fordi der her især på grund af omlægninger fra nåletræshegn til løvhegn plantes flere hegn, end der fældes, ligesom skovarealet vokser.

Fra midt i 1980'erne begynder kvælstofforbruget at falde bl.a. på grund af de mange tiltag i vandmiljøplanerne. Betragter vi landskabet, begynder de dominerende tendenser at æn-

Tablet 1. Landmandens opfattelse af egen ejendom (baseret på data fra Hvorslev-Bjerringbro undersøgelsen 2008. Se www.multiland.dk for nærmere beskrivelser af undersøgelsen).

Occupational status ² ▼	Landmandens hovedmotiv for at eje landbrugsejendommen ¹ :			
	1. Et (godt) sted at bo	2. Et (godt) sted at producere	3. Begge dele	Sum (= 100%)
Fuldtidslandmand, %	21	24	55	33
Deltidslandmand, %	52	0	48	21
Fritidslandmand, %	79	1	20	178
Pensionist, %	64	3	33	88
Andre, %	-	-	-	3
Alle, %	67	4	29	323

¹) Spørgsmålet, der blev stillet, lød: Ejer du primært denne ejendom, fordi det er et godt sted at bo (1), eller fordi det er et godt produktionssted (2) eller en ligelig blanding af begge dele (3)?

²) Fuldtidslandmand: Ingen indtægt udenfor landbruget. Deltidslandmand: indtægt udenfor landbruget < indtægt fra landbruget. Fritidslandmand: Indtægt udenfor landbruget > indtægt fra landbruget. Pensionist: ældre end 65 år eller yngre med modtager af pension.

dre sig for morænelandskaberne i Østdanmark omkring 1990, idet der nu plantes mere, end der fældes og etableres flere vandhuller og åbne grøfter, end der fyldes op. Landskabet bliver fra da af mere loddent og mere vådt de fleste steder i landet. Den udvikling har sikkert noget at gøre med et ændret syn hos landmanden på naturen og landskabet, ligesom andre faktorer givetvis også spiller en rolle, så som flere støtteordninger, flere maskiner (som f.eks. gør det meget lettere end tidligere at etablere vandhuller og grave grøfter).

I 2008 gennemførte vi en undersøgelse ved Hvorslev-Bjerringbro i det østlige Jylland. Formålet var at undersøge, hvordan ejerne af landbrugs-ejendomme (på mindst 2 ha) opfattede deres ejendom. Svarene på et par af spørgsmålene fremgår af tabel 1. Som det ses opfatter de fleste ejere primært deres ejendom som et bosted, medens mindre end en tredjedel mener, at den primære grund til at eje ejendomme skyldes en ligelig blanding af både bolig- og produktionsmotiver. Kun en meget lille andel har alene produktion som det primære motiv. I de til-

fælde, hvor landmanden ejer flere ejendomme, gælder spørgsmålet alene den ejendom, hvor han bor og ikke den/de øvrige ejendom(me). Af samme grund er andelen af ejendomme, hvor ejeren primært har produktion som motiv til at eje ejendommen, formentlig undervurderet med få procentpoint.

Det fremgår videre, at de fleste fritidslandbrugere (som forventet) overvejende ser deres ejendom som et boligsted, medens kun relativt få fuldtidslandmænd ser således på ejendommen (tabel 1).

Vi har ikke tidligere stillet spørgsmålet om primære ejermotiver og ved derfor ikke, hvordan disse 'ejermotiver' udvikler sig. Vi har imidlertid gode grunde til at antage, at andelen af de landmænd, der primært opfatter deres ejendom som et bosted, er voksende – både i antal og i andel af jorden.

Fra den nævnte undersøgelse samt en række tilsvarende undersøgelser i andre dele af landet ved vi, at fritidslandmanden i langt højere grad end fuldtidsbrugeren etablerer flere udyrkede elementer end de fjerner, og her har vi formentlig en forkla-

ring på (i kombination med de ovenfor nævnte), hvorfor den udyrkede del af landskabet er i vækst, når vi både tæller nye og fjernede elementer, nemlig at fritidsbrugere stiger i antal og dermed også i betydning for den samlede landskabsforvaltning. I indlægget vises resultater fra helt nye undersøgelser gennemført i 2010, hvor også dette spørgsmål optræder.

Videre gives der i indlægget konkrete eksempler fra to aktuelle projekter (fra henholdsvis Sønderlem Vig-Flyndersø området sydvest for Skive og Karbyområdet i det sydlige Mors) på, hvad disse tendenser betyder af udfordringer for den offentlige landskabsforvaltning. Kombineres tendenserne med nye ideer om lokalt samarbejde om kulturlandskabets benyttelse og beskyttelse (se indlæg Q2 sessionen) viser der sig en række spændene perspektiver for fremtidens multifunktionelle landskaber. ■